

Rudolf Brajčić

PRVI HRVATSKI MARIOLOŠKI KONGRES

Hrvatski mariološki institut pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu održao je prvi kongres u Splitu (9. i 10. rujna 1976.) u okviru završnih svečanosti proslave trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata i tisuću obljetnice Gospina svetišta kraljice Jelene u Solinu.

Tema kongresa bila je *Bogorodica u Hrvata*, a njezina razgradnja odvijala se pod trostrukim vidom: povijesnim, teološkim i pastoralnim. Zasebnu cjelinu činio je okrugli stol s temom: *Marijina svetišta u Hrvata — žarišta pobožnosti i duhovne obnove*.

Povijesni vid. Budući da je to bio prvi kongres, išlo se u prvom redu za tim da se dobije uvid u dosadašnje mariološke prouke kod Hrvata (A. Rebić) i u marijanski kult u hrvatskoj historiografiji (J. Soldo). Možda najopširniji mariološki traktat uopće napisao je Splitsanin *Lovro Grisogono SJ* (1590—1650.) pod naslovom *Mundus marianus* u tri volumena s preko 3000 stranica (1. vol. Graz 1646., 2. vol. Padova 1651., 3. vol. Augsburg 1712.). To je prava enciklopedija o Mariji. Više popularno, ali ne bez teološke akribije, napisao je *Juraj Habdelić SJ Zrcalo Marijansko* (Graz 1662.) i *Antun Kanižlić S.I. Utočište Blaženoj Divici Mariji* (Venezia 1759.). U novije doba izdao je *I. Bujanović*, profesor na Bogoslovskom fakultetu u Zagrebu, znanstveno obrađenu mariologiju (Zagreb 1899.) kao standardni teološki priručnik. U najnovije doba ističu se radovi svjetski poznatog mariologa *Karla Balića OFM* i *Stjepana Bakšića* »Marija, posrednica svih milosti« (1927—29.). Što se tiče marijanskog kulta u hrvatskoj historiografiji, *Josip Soldo* ističe da uz radove marljivih pojedinaca o oblicima pobožnosti prema Mariji u hrvatskom narodu, koje spominje A. Crnica u svojoj knjizi *Hrvati i Marija*, Zagreb 1953., uz

monografije glavnih svetišta iz 18. i 19. stoljeća napisane pozitivističkom metodom, nekritički s obzirom na legendarne elemente, uz radove novijih pisaca, koji su više popularne naravi, još uvijek nemamo sinteze. Najbolju sintezu Marijina kulta u srednjovjekovnoj Hrvatskoj napisao je S. Sakač SJ (1958.). Čini se ipak da je toliko pregradova učinjeno da se može pristupiti općoj sintezi. Za stvaranje sinteze, pa i za ostale daljnje radove i na području mariologije i povijesti štovanja Marije u Hrvata, neophodno je pristupiti stvaranju mariološko-marijanske bibliografije u Hrvata (G. Jurišić).

Osim povijesnog pregleda mariološke nauke u Hrvata i marijanskog kulta u hrvatskoj historiografiji, u prvom dijelu kongresa izneseno je i nekoliko povijesnih radova o štovanju Bogorodice kod Hrvata.

Eduard Peričić je u svom referatu *Hrvatsko kršćanstvo u doba kraljice Jelene* osvijetlio X. stoljeće kao stoljeće na poseban način značajno za Hrvate. Taj vijek gradi karakteristične starohrvatske crkve, u njemu se javlja ustanova »hrvatskog biskupa«, koji, čini se, vrši jurisdikciju nad čitavim hrvatskim kraljevstvom. U to vrijeme živu vjersku pastvu uspješno vrše glagoljaši, a posebno pod utjecajem redovnika benediktinaca pobožnost prema blaženoj Djevici hvata dublje korijenje. U takvoj vjerskoj situaciji kraljica Jelena Madijevka iz već gotovo kroatiziranog Zadra, ostavši udovicom, gradi crkvu Gospe od Otoka u Solinu, najstarije poznato marijansko svetište, koje će postati mauzolej hrvatskih kraljeva i njihova krunidbena bazilika.

Vladimir Zagorac je donio *Štovanje Bogorodice u zagrebačkoj Crkvi na temelju zagrebačkih liturgijskih kodeksa*. Ti kodeksi predstavljaju razne liturgijske slojeve. Kodeksi najstarijega sloja slijede tradiciju Grgurova sakramentara Hadrijanova tipa (GrH), a kasniji se povode za drugim zapadnim tradicijama. Marijanski kalendar zagrebačke liturgije bilježi 13 Marijinih blagdana i praksu svagdanje votivne mise na čast BDM. Općenito se ti blagdani javljaju mnogo prije nego što su uvedeni u općoj Crkvi. Bar djelomično valja u djelovanju dominikanskog reda i drugih redova tražiti izvor bujne marijanske duhovnosti u srednjovjekovnom Zagrebu.

U referatu *Marija u stihovima Marka Marulića* Karlo Kosov nam je dao prikaz marijanskih pjesama splitskog asketa iz 15. stoljeća. Marulić je najradije pjevao o navještenju, o Mariji pod križem i o njezinu uznesenju. Više je moralni didaktik nego lirik. S drugih jezika je slobodno prepjevavao. Tako je prepjevao i poznatu kanconu Frančeska Petrarke *Vergine bella che di Sol vestita*.

Iz referata Nikole M. Roščića, *Štovanje Bogorodice u Hrvatskoj provinciji franjevac konventualaca* doznali smo za bogat prilog konventualaca hrvatskoj mariologiji i o štovanju Bogorodice u Hrvata, kao i za dimenzije još neistraženog materijala.

Vrijedan pažnje je i referat Karla Jurišića *Naivna arhitektura u čast Gospe na području srednje Dalmacije*. Radi se o malim zgradicama, sa slikom Marije, podignutim iz zavjeta uz putove, na raskršćima ili na brdima i vrhuncima (Bildstock, Bildsäule). U referatu se spominju kapelice Neretvanske, Imotske i Sinjske krajine. Neke su od njih prave umjetničke minijature pučke arhitekture.

Teološki vid kongresa ostao je bez teološkog fokusa. No za sistematskom obradom jednog ili drugog mariološkog poglavlja nije se ni išlo. Uz fundamen-

talan referat Tomislava Šagi-Bunića o Marijinu posredništvu u misli Stjepana Bakšića izredali su se referati o raznim temama.

Bakšić misli da je istina o Marijinu milosnom posredništvu objavljena formaliter implicate pa bi zato mogla biti i definirana. Posredništvo shvaća ne samo u općenitom i kolektivnom smislu nego u distributivnom, pojedinačnom smislu. Svoje mišljenje skripturistički temelji na Lk 1,41—45; Iv 2,3—5; 19,26—27; osobito Post 3,15. Teološki ga temelji na nauku o suotkupiteljici, koji je također znanstveno ispitao i došao do zaključka da Marijina supatnja ima pravi, iako ovisni od Krista, otkupni karakter primjerene zadovoljštine (de congruo).

Prikaz hrvatske marijanske terminologije dao je autor *Hrvatske kršćanske terminologije* (Split 1976.) Jeronim Šetka. Hrvatska marijanska terminologija samo je dio opće hrvatske kršćanske terminologije. U njoj se, kao i u općoj, razabire dvostruki element: kršćanske marijanske riječi stranog porijekla (aramejskog, grčkog, latinskog, talijanskog...) i riječi slavenskog porijekla, kojima je kršćanstvo dalo novo marijansko značenje. Predavaču je bio cilj: prebrojiti izraze jedne i druge skupine, kazati značenje tih izraza i ustanoviti njihovu vremensku ubikaciju.

Na novozavjetna mariološka mjesta u hrvatskim prijevodima kritički se osvrnuo Marijan Mandac. Zbog kratkoće vremena predavač se zaustavio samo na Mt 1,1—25, i to uglavnom na v. 1. Predavač misli da je za Mt 1,1 (biblos geneleos) odlučno pitanje na koji se dio Evanđelja proteže naslov izrečen tim retkom. Ako se odnosi na 1,2—4. 16, tada bi prijevod bio »knjiga postanja«. U slučaju ako je Mt 1,1 naslov za čitavo Evanđelje, bolji bi bio prijevod »knjiga povijesti«. Hrvatski prijevodi, posebno novi, taj izraz u 1. retku prevode »rodoslovlje« (npr. Biblija, Stvarnost).

Ratko Perić je obradio *Marijino materinstvo i majčinstvo Crkve*. Time što je Marija prihvatila dostojanstvo Bogorodice, postala je uzročnicom spasa palom čovječanstvu. Jednako se i danas brine materinskom ljubavi »za braću svoga Sina«. Crkva nam je majka, sakramentalno i duhovno prateći nas ljubavlju, molitvom, primjerom, naukom i djelima pokore. Sličnosti Marijina majčinstva i majčinstva Crkve su po rađanju, djevičanstvu i svetosti.

Dok su Marijine osobne odlike prema predavanju Leonarda Oreča *Marija u pučkoj pobožnosti katolika u Bosni i Hercegovini* često u toj pobožnosti samo usputne, njezin posrednički položaj jače je naglašen. Paralelizam Isus-Marija dosljedno je proveden u beskrajnom nizu. No iz paralelizma štovanja ne može se zaključiti na paralelizam uloga. Marija nije središte pučke pobožnosti, ali je tom središtu najbliža.

Uloga Karla Balića u izradbi VIII. poglavlja *Lumen gentium* bila je velika. Predavač Dinko Aračić bio je sastavljač prvotne Sheme i sastavljač VIII. poglavlja. Shema je sadržavala mariologiju titula i privilegija, temeljila se na enciklikama posljednjih papa. Hvalili su sintetičnost i solidnost izložene nauke. Predbacivali su manjak kristocentričnosti i eklezijalnosti. Kao susastavljač VIII. poglavlja Balić je više-manje ostao na liniji dotadašnje mariološke znanosti. Zalagao se da se bar spomenu naslovi Majka Crkve i Posrednica.

S ekumenskog gledišta bilo je vrijedno izlaganje Marka Oršolića *Štovanje Majke Božje kod nekatolika u nekim dijelovima BiH-a* na temelju vlastitih

istraživanja. Po Koranu je Marija Božja izabranica, koje se Satan nije dotakao. Isusa je začela na djevičanski način (suna 19,16—21; 3,40—42). Muslimani je duboko poštuju i utječu joj se, iako je ne smatraju zagovornicom kod Boga. Pojedinci se i gdjejoja skupina znaju katkad pridružiti na svoj način katoličkim proslavama i načinima štovanja Marije.

Teme ovog dijela kongresa ne samo da nisu bile jedinstvene, nego su se ovdje našle i takve koje ne spadaju pod teološki vid. Po kojem kriteriju je tema o Marulićevoj mariologiji otišla u povijest, a o Bakšičevoj mariologiji pod teološki vid? Osim Šetkina, Peričeva, Orečova predavanja jedva još koje drugo spada amo. Ispuštalo se osvrtnje na nedostatke marioloških spletova kod Hrvata i traženje korijenja tih nedostataka. Posve je izostalo uspoređivanje sa situacijom kod drugih naroda, a trebalo ga je donijeti da se ono »veliko« kod nas vidi koliko je veliko.

Pastoralni vid. Temeljno je predavanje držao Živan Bezić o temi *Bogorodica u hrvatskom narodu*. Predavač je iznio fenomen štovanja Marije i njegove oblike kod Hrvata danas u njegovoj raznolikosti, i što se tiče dobi štovatelja i što se tiče njihova ambijenta u procesu današnje urbanizacije. Istakao je i neshvatljivu kompaktilnost teških poroka hrvatskoga naroda s njegovim štovanjem Bogorodice. Zarezao osnovne brazde marijanskog pastorala na ovom tlu.

Srećko Bezić se pozabavio *Katalogizacijom i kategorizacijom hrvatskih Marijinih svetišta*. Svrha mu je bila ispitati što su to hodočasnička mjesta i na koja se naša Gospina svetišta može primijeniti ta oznaka. Bitne odrednice pojma hodočasničkog svetišta su karizmatički karakter, hijerarhijski karakter i eklezijalni karakter. Kod prosuđivanja međubiskupijskih i biskupijskih hodočasničkih svetišta dolazi u obzir promatranje podrijetla svetišta, juridičke ovsnosti, ambijentalnih sadržaja, glavne atrakcije, religioznosti pastoralnih usluga, utjecaja na posjetioce, posebnih liturgijskih ili narodnih običaja i pjesama. Solinska »Gospa od Otoka« zbog svoga povijesnog značenja zaslužuje naslov našega prasvetišta.

Temu *Hodočasništvo kao pučka pobožnost* obradio je Josip Antolović. Hodočašća Božjeg naroda imaju eshatološki značaj. Ona eshatološkoj nadi pružaju uzbudljiv izraz. Doživljaj su kršćanskog i crkvenog zajedništva. Hodočašća kao pokornički čin spontano vode k sakramentu pomirenja, otvaraju Božjoj riječi, slavljenju Euharistije te obavljanju zajedničkih pučkih pobožnosti. Kako su za hrvatski religiozni mentalitet hodočašća nešto vrlo značajno, nužna je pretpostavka hodočasničkog pastorala poznavanje duše naroda pa bi to trebalo obraditi.

Hrvatska pučka marijanska popijevka, o kojoj je govorio Mato Leščan, bogata je repertoarom, motivima i narodnim melosom pa se kao takva predstavlja predmetom temeljnog istraživanja i izvorom umjetničkoj religioznoj inspiraciji.

Nada sve zanimljiv referat imao je Jure Radić — *Nazivi biljaka na čast BDM kod hrvatskog puka*. Od latinskih naziva biljaka što rastu na Balkanskom poluotoku jedva jedan nosi Marijino ime: *Sylibum marianum*. Hrvatski pučki nazivi te vrsti prilično su brojni. Nastali su pod utjecajem drugih naroda, posebno slavenskih, a neki su nikli neposredno iz duše hrvatskog naroda. Neki su opecniti (Marijin cvijet, Bogorodičina trava...), neki po dijelovima Marijina

tijela (Gospine oči, Gospino mliko . . .). Najveći je broj naziva u vezi s predmetima za raznovrsnu uporabu (Gospin plašt, Marijino zvonce . . .). Gotovo sve nazive, u kojima u latinskom dolazi Venerino ime, narod je prekrstio i povezao s Gospom (dianthus capillus Veneris — Gospin vlasak . . .). Novootkrivena biljna vrsta, koja će u nauci biti objavljena ove godine, nazvana je na čast Gospinu u vezi s ovogodišnjim hrvatskim svečanostima »Slava klisure« (Centaurea gloriosa). Prvi dio naziva »slava« nadahnut je na pričesnoj antifoni na blagdan Bezgrešnog Začeca: »Gloriosa dicta sunt de te, Maria«, a drugi dio (»klisure«) u vezi je sa staništem biljke na strmim biokovskim klisurama.

Augustin Akrap predavao je o *Bogorodici u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti*. Iznesen materijal predstavlja posebno poglavlje u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti uopće.

Zadnje predavanje imao je Ante Škobalj: *Ime Marijino u toponimiji otoka Šolte*. U svojoj radnji naveo je preko 500 toponima s originalnim lokalnim akcentom. Ti su toponimi većinom orijentacijskog, morfološkog i upotrebnog, namjenskog karaktera. Među njima ima 27 hagianima, od kojih je svega 5 marionima. Marionimi su svi povezani istim povijesnim položajem, to jest s benediktinskim samostanom i crkvom sv. Marije kod Gornjeg Sela: Gospe u bori, Gospin gaj, Podgospu, Stomarija, Stomorska.

Ni ova serija pastoralnih predavanja nije bila homogena. Akrapovo, pa donekle Radićevo i Škobaljevo, teško je dovesti u vezu s pastoralom.

Oko *okruglog stola* izredali su se čuvari najvažnijih Gospinih svetišta kod Hrvata od Letnice i Gospe od Škrpjela do Trsata, Petrovaradina i Olova. Bila je to više smotra života tih svetišta nego okrugli stol, koji bi se ozbiljnije pozabavio jednim ili drugim problemom. Ostao je nepovezan s referatima pastoralnog dijela kongresa, premda je u tim referatima aktualna marijanska pastoralna problematika, na koju Gospina svetišta moraju reagirati, obilno došla do izražaja. Inače je Kongres u cjelini nadmašio naša očekivanja.

Među mnogobrojnim gostima bio je prisutan o. Pavao Melada OFM, bivši tajnik, a sada predsjednik Međunarodne papinske marijanske akademije u Rimu, i o. Giuseppe M. Besutti OSM, profesor Papinskog bogoslovskeg fakulteta »Marianum« u Rimu.